

Michèle Sato, Luiz Passos en Carlos Maldonado, Brazilië. Over de vele inspiraties en toepassingen van het Earth Charter in Mato Grosso in Brazilië

Mato Grosso schrijft zijn Earth Charter

Michèle Sato is doctor in de natuurwetenschappen en werkend lid van de Earth Charter-commissie van de Braziliaanse staat Mato Grosso. Ze is leider van de onderzoeksgroep milieu-educatie aan de federale universiteit van Mato Grosso.

Luiz Augusto Passos is doctor in de filosofie en werkend lid van de Earth Charter Commissie van de Braziliaanse staat Mato Grosso. Hij is filosoof en pedagoog en

heeft een praktijk voor homeopathie.

Carlos Maldonado is nationaal coördinator van het Earth Charter in Brazilië en werkend lid van de Earth Charter Commissie van de staat Mato Grosso. Hij is

afgestudeerd in de rechten en doet momenteel zijn doctoraalonderzoek over formele onderwijssystemen.

Soms veronachtzamen we onze innerlijke waarden in ruil voor materiële hulp. Maar zonder een vooruitziende politieke visie zijn dollars en internationale hulp nutteloos. We moeten bijvoorbeeld de uitvoerbaarheid bewijzen van het Winbare Reserves-plan als alterna-

tief voor ontwikkeling van het Amazonegebied. Intussen worden deze reserves afgelegen eilanden in een zee van ellende en onrecht als de politieke afspraken niet duidelijk zijn. We moeten de samenwerking met de milieudeskundigen versterken zonder ons eigen karakter te verliezen van arbeiders die een ecologisch verantwoorde maatschappij willen, waarin we met waardigheid en in sociale gerechtigheid kunnen leven en ook kunnen profiteren van wat wijsheid, wetenschap en technologie ons te bieden hebben.

Chico Mendes

Het in het Utopia van de burgermaatschappij bedachte Earth Charter bleef lange tijd een concept, zodat regionale belangen het konden herschrijven en het in de unieke context konden plaatsen van elk kloppend hart in onze onmetelijke ecosfeer. Zo eiste Mato Grosso, in centraal westelijk Brazilië, een politiek-educatieve werkelijkheid van het Earth Charter, omdat men zich daar bewust was van de tegenstellingen tussen de inwoners en zich inzette voor een pedagogie van verandering. Omdat het Earth Charter aandacht schonk aan de vaak zwijgende meerderheid, beseften we dat het, zoals al dergelijke voorstellen, enigszins kwetsbaar was, maar ook vele goede eigenschappen bezat, die ons dwongen om het Charter op een lijn te stellen met conceptuele, methodologische en axiologische pogingen tot milieu-educatie.

Onze ideeën zetten wij niet voor het eerst uiteen op de International Conference of the Earth Charter (1998), maar in gesprekken tijdens de voorbereidende bijeenkomsten met de collectieve organisatie bestaande uit verschillende instellingen en belanghebbenden die het tot een project voor iedereen kunnen maken. Dus probeerden wij de dialoog op gang te brengen over religieuze, ethische, politieke, artistieke, conceptuele of tactische verschillen en over onze bereidheid om te werken aan voorstellen die onze wens konden weergeven om het leven te veranderen, om de passie opnieuw uit te vinden. Deze taak is niet eenvoudig geweest; onze grootste moeilijkheid is misschien nog wel om het idee van een tweedeling maatschappij-natuur te overwinnen, dat nog door velen wordt aangehangen. Dit idee heeft veel invloed op de verschillende opvattingen en zienswijzen van degenen die met milieu-educatie bezig zijn en op hun wens om het Earth Charter opnieuw te bevestigen als een van de zeer complexe politieke platforms. Een andere uitdaging was om onszelf in de internationale context te plaatsen en te erkennen dat de mensheid zich in een stadium van conflicten en spanningen bevindt, en dat het nooit de bedoeling was om verschillen uit de weg te ruimen, omdat we ons ervan bewust zijn dat de grootste uitdaging waar we voor staan de moeilijke taak van wederzijdse coëxistentie is (Passos en Sato, 2002).

Er is in het hart van Zuid-Amerika en in Centraal-Brazilië een aanhoudende drang om de kloof tussen natuur en

cultuur, tussen milieu en mensen en tussen staat en natie te overbruggen. We onderkennen dat de duidelijkheid van het Earth Charter niet losstaat van de maatschappij, dat het de ideologie producerende trends daarvan weerspiegelt die vaak alleen maar economische ontwikkelingsmodellen opnieuw bevestigen. De beweging is langzaam en veroorzaakt geen explosieve revolutie. Maar ongetwijfeld is de invloed van het Earth Charter langdurig, omdat we ons krachtig verzetten tegen isolatie, tegen dialectisch veranderen en veranderd worden en met name proberen om het vreselijke 'integrerende-desintegrerende' proces een halt toe te roepen, dat in de meeste gevallen alleen maar de diepgevoelde wens frustrereert naar sociale acceptatie en gerechtigheid voor het milieu.

Het Mato Grosso Earth Charter koestert niet de hoop dat de mensheid gevoelig wordt voor zijn invloed op de natuur, maar wel dat het multi-referentiële politieke bases heeft, die hardnekkig geloven dat de ecologische beweging niet langer een marginale rol mag spelen in economische en sociale vraagstukken (Botkin, 1992). Bij de discussie over duurzame ontwikkeling zullen veel naties een sterke financiële vooringomenheid vertonen, die "de mythe verkondigt van de overwinning van goed op kwaad, van sterk en bekwaam op zwak en middelmatig, en bovenal een dualistische, positivistische benadering van de realiteit versterkt" (Rummert 1998, blz. 10), wat de oppermachtige wereld achter de globaliseringsdiscussie nog versterkt, en boven alles het belang van het Earth Charter versluiert.

Dus is in Mato Grosso de Earth Charter-beweging politiek gelieerd aan die van de milieu-educatie om het collectief te stimuleren, zonder dat er concurrentie optreedt die leidt tot sociale versnippering. De deelnemers beschikken over het belangrijke vermogen om conflicten te accepteren op gebieden waar veel onzekerheid heerst, en zien solidariteit als een verplichting. We erkennen het bestaan van een groot gebied van allerlei

soorten kennis die niet beperkt blijft tot de academische. We stimuleren ook sociale betrokkenheid, die voornamelijk door private sectoren is tenietgedaan. We geven voorrang aan pogingen om alle betrokkenen die in de beweging zijn geïnteresseerd te verenigen. Het 'nieuwe' overleg, dat onder de naam 'hervorming' een politiek van uitsluiting verbergt, veroorzaakt intolerantie voor waarden van het volk, bedreigt het voortbestaan van lokale culturen en bevordert duidelijk het toenemen van consumptisme, vooral in het tijdvak van de 'techno-globalisering' en standaardisatie van de menselijke beschaving.

We leven in een tijd van afdanking van de staat, precies op het moment dat we de staat opnieuw moeten definiëren. Het gebrek aan samenhang van individuele en collectieve projecten, gebaseerd op concurrentie en op uitsluiten van solidariteit, tast de opbouw aan van duurzame samenlevingen en duurzame ontwikkeling. Daarom verwerpen we concurrentie en het terugtreden van democratie, en zoeken we in plaats daarvan politieke steun voor een goede relatie tussen maatschappij en natuur. Maar bovenal zetten we ons in voor het project om de zestien principes van het Earth Charter te propageren.

Er blijft echter nog een grote vraag open in de gespannen en dialogische realiteit die ten grondslag ligt aan de beweging van de wereld en van het universum. Krijgt deze vraag voldoende aandacht in de tekst van het Earth Charter? Soms lijkt dat niet het geval. Bij tijd en wijle geeft het Earth Charter nog blijk van een voornamelijk lyrisch, verlangend standpunt en ontbreekt het begrip voor de tegenstrijdigheden en problemen die inherent zijn aan het leven, aan de status van de beweging, aan de energie van ontwikkeling en verandering.

Bestaande trends in de kern van de Earth Charter-beweging vertegenwoordigen een zeer complex geheel. Elke poging om ze te karakteriseren, zoals wij nu proberen te doen, is arbitrair, omdat we geneigd zijn het op een uniforme

manier te doen. Er zijn echter trends die vaak de kop opsteken. Een daarvan is de onuitroeibare roep om vrede, zonder er rekening mee te houden dat de mensheid verkeert in een stadium van conflicten en ruzies. Een andere is de voortdurende herhaling van de gangbare discussie over 'duurzame ontwikkeling'. Er zijn misschien nog wel andere tegenstrijdigheden, maar deze twee zijn voldoende omdat ze helaas de reactionaire benadering weerspiegelen van culturele zaken, het aannemen van een onbegrijpelijk statische houding inzake dynamische bewegingen, in het bijzonder als het gaat om het gebrek aan respect voor de verschillende vormen van menselijke samenleving. Deze vooringomenheid is misschien verantwoordelijk voor de aanwezigheid van valse poëten, niet meer dan pamfletschrijvers, managers die het leven verdedigen of artiesten die helemaal niets begrijpen van de cyclus van leven en dood.

In deze zin houdt onze benadering geen bewustwording en perfectie in. We zijn van mening dat een voortdurende herziening van ideeën en benaderingen noodzakelijk is, met behulp van een epistemologische eerlijkheid en een standvastige politieke overtuiging, in tegenstelling tot degenen die vooraf vastgestelde denkbeelden prediken. De dominante betrokkenen willen een ideaal psychologisch type propageren, gebaseerd op de universele waarden van het leven – dit alles met als doel het Earth Charter tot weer een nieuwe ervaring te maken, door trends en oplossingen te tonen en de esthetische inhoud te controleren. We benadrukken dat er zeer mooie dingen in de principes van het Earth Charter zijn, maar als je de kritiek niet ziet, kunnen bekende figuren de grootheid maskeren van de beweging die, net als wat dan ook, voortgang en beperkingen vertoont.

Zou dit niet ook de waarde zijn van het traditionele onderwijs? Is de school bereid om met onzekerheden om te gaan, verrassingen te riskeren of diversiteit te accepteren? De leraar die dat kan moet door zijn opvoeding een revolutionair zijn (Freire, 2000), begiftigd met een

bijna magische macht om aan alle gangbare trends een einde te maken en vrijheid na te streven. Een droomonderwijs moet doordringen in kunst, filosofie, wetenschap en techniek. Het moet het verzet van de tijden overwinnen, hun huidige kadaverdiscipline en wurgende logica. Het moet de heersende standaardisatie overwinnen die de ontwikkeling van diversiteit in het onderwijs heeft verhindert (Passos en Sato, 2002).

Het is onmogelijk om een ecologisch geweten op te bouwen, los van de dramatische interactie van tegengestelden en van de gedaanteverandering die op duizelingwekkende wijze circuleert in het hele universum (Santos, 2001). De levende en dynamische dialoog is afhankelijk van een productieve, creatieve en veranderende esthetiek die verwezenlijkt, onthult en de principes van het Earth Charter tot een toegankelijk en samenhangend geheel maakt.

Als we begrijpen dat de grootse synthese van het Earth Charter is gebaseerd op een onbegrensd respect voor alle levensvormen, dan is het duidelijk dat het van ons vraagt om alle onnodige en langdurige wreedheid en lijden uit te bannen, door een esthetisch gevoel te ontwikkelen dat positief en dynamisch is.

Toen het Earth Charter vroeg om gevoelens van compassie met en begrip voor de levensgemeenschap en zich inzette voor tolerantie, rechten en vrijheid, probeerde het onder de medeverantwoordelijke mensen een cultuur van vrede te creëren. Bij deze poging gaat het uit van een voortdurende, dagelijkse strijd tegen voortijdige, zinloze en onnodige dood en de vernietiging van totalitaire en laatdunkende modellen. Het dient iedere pretentie van perfectie te vernietigen en zich open te stellen voor alle typen van verschil, door kennis te zoeken in wijsheid en moed om zich te verdiepen in de gebeurtenissen van het leven (Passos en Sato, 2002). Het Earth Charter dient een 'levenslustige' (Morin, 2000) nieuwe esthetiek te scheppen, die uitgaat van het standpunt dat 'gevoelens' en vormen van vreugde en plezier, zowel per-

soonlijk als collectief en die tegenwoordig dagelijks verkeerd worden uitgelegd door de cultuurindustrie, tot nieuw leven gebracht moeten worden. Vreugde brengt alle waarden met zich mee, zonder medeverantwoordelijkheid voor de gevolgen. De toepassing van de principes van het Earth Charter veronderstelt ook een persoonlijke en collectieve heropvoeding, die op nauwelijks merkbare wijze non-conformisme aanmoedigt.

Nu we het hier toch over hebben: we geloven dat het Earth Charter de hoeksteen moet zijn van elk segment van de samenleving, maar vooral van het onderwijs. Het moet ook terug te vinden zijn in de moeilijke aspecten van collectief werk, in de werkstukken van studenten en van de hele school. De betreffende Earth Charter-esthetiek moet de vreugde verdedigen die uitgaat van gebaren, symbolen en gevoelens die de ethisch-praxiologische beslissing van herinneren tot uitdrukking brengen en in spanning en solidariteit met iedereen samenleven bewerkstelligen en opnieuw bevestigen.

Omdat we in deze wereld leven, zijn we onvermijdelijk getuigen van zijn barbaarse daden, volgend op de tirannie van een gesprek dat geen tegenspraak duldt maar slechts één manier voorschrijft. Door op deze manier naar de wereld te kijken, begrijpen wij niet alleen zijn uiterlijkheden, maar verzorgen en beschermen wij ook zijn essentie. Dit is de visie die naar voren komt uit het Earth Charter. Deze stimuleert ons vermogen om het leven te verdedigen en ons te verzetten tegen een groei-economie die ons politiek monddood wil maken. We hebben misschien geen explosieve revolutie op touw gezet, maar de invloed van onze acties werkt nog steeds door in de maatschappelijke betrokkenheid van de mensen die de zaken niet op hun beloop laten, maar zich inzetten voor verandering.

Tot besluit nog dit: we pretenderen niet het laatste woord gezegd te hebben over het Earth Charter. We vertegenwoordigen ook geen overal toepasbaar model

van de universele werkwijze van het Earth Charter. Dit zijn gedachten die leefden in de samenleving van Mato Grosso; zij wijzen erop dat ons denken, ons spreken en onze poëzie geven om de woorden en essenties van het bestaan van levende wezens. Het opnieuw ervaren en creëren van de betekenissen is een nooit eindigende taak voor degenen die een patroon ont-hullen door de losse draden uit een lang verhaal te trekken en door er anderen bij te betrekken die niet gewend zijn om oude kleren te borduren, gemaakt door de handen van anderen. Het voortdurend verwijderden van oude draden en het weven van nieuwe vertegenwoordigt de onverbiddelijke beweging van verleden naar heden en naar toekomst. Voor ons betekent ondersteunen niet het bevriezen van ideeën; in tegendeel, het betekent ze te herscheppen zodat ze de vorm van dromen aannemen. Een internationaal netwerk voor het Earth Charter kan een maat zijn voor de complexiteit, die wordt geweven en begrepen door middel van een patroon van talloze nuances die milieu-educatie kleuren, onderworpen aan evenwicht en pauzes. Het ritme is de geconstrueerde tijd, die vaak door onze handen glipt, maar gegrondvest is op de voortdurende moed om risico's te lopen, om een charter te schrijven over ecologische en culturele Utopia's: een Earth Charter. ●

Bronnen

- Botkin, D. (2002). 'What ecology for the XXI century?' In: Barrere, M. (red.). *Earth, common heritage: science to the service of the environment and development*. Blz. 15-26, Sao Paulo, Nobel.
- Freire, P. (2000). *Pedagogy of indignation*. Sao Paulo, UNESP.
- Mendes, C. *Amazonia*. Aangeretroffen op 8 augustus 2002 op <http://www.amanakaa.org/rodrig.htm>.
- Morin, E. (1997). *My demons*. Rio de Janeiro, Bertrand Brasil.
- Passos, L.A. en Sato, M. (2002). 'Esthetics of the Earth Charter: for the joy (in tension) of living with diversity!' In: Ruschinsky, A. (red.). *Environmental education – Multiple approaches*. Blz. 15-36, Porto Alegre, Art-med.
- Rummert, S.M. (1998). 'Identification projects: in dispute, dreams and worker's identity.' In: *Living Democracy* (IBASE), 4, blz. 7-17.